

провадження, - прокурору факт надання їм доступу до матеріалів із зазначенням найменування таких матеріалів (ч. 9 ст. 290 КПК). Водночас закон не визначає певної форми процесуального документа, яким би підтверджувався факт надання доступу та ознайомлення з матеріалами провадження, а лише встановлює, що цей факт повинен бути письмово підтверджений самим учасником кримінального провадження, якому надано доступ [4].

Про це також наголосила й об'єднана палата Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду в постанові від 24 жовтня 2022 року у справі № 216/4805/20 (провадження № 51-4684кмо21), а також указала, що ознайомлення з матеріалами розслідування є не обов'язком, а правом, яке захист використовує на власний розсуд [5].

Отже, після надання стороні захисту доступу до матеріалів досудового розслідування ознайомлення із матеріалами досудового розслідування є правом сторони захисту, а не її обов'язком.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>;
2. Постанова від 16.07.2024 року, справа № 359/6507/23, <https://reyestr.court.gov.ua/Review/134622482>;
3. Постанова від 15.05.2024 року, справа № 756/5423/23, <https://reyestr.court.gov.ua/Review/119168495>;
4. Постанова від 02.02.2022 року, справа № 522/7444/21, <https://reyestr.court.gov.ua/Review/102999881>;
5. Постанова від 24.10.2022 року, справа № 216/4805/20, <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107050550>.

УДК 340.1

Рогатинська Н. З.

*доктор юридичних наук, професор, завідувач
кафедри кримінального права та процесу,
Західноукраїнський національний університет*

ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ СПЕЦІАЛЬНОГО ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Актуальність даної теми обумовлена сучасними викликами, що постають перед правовою системою України у зв'язку з військовими діями. Спеціальне досудове розслідування (далі - СДР) слід розглядати як винятковий механізм у системі кримінального провадження, призначений для вирішення ситуацій, коли стандартні процедури досудового розслідування не забезпечують ефективного притягнення до відповідальності осіб, які ухиляються від слідства або суду. Ключовим завданням кримінального провадження залишається поєднання двох взаємопов'язаних цілей: забезпечення об'єктивності,

неупередженості та всебічності розслідування, а також гарантування реалізації законних прав учасників процесу. Однак ухилення підозрюваного від співпраці з органами досудового розслідування (далі – ОДР) ставить під загрозу досягнення цих цілей, оскільки затягування процесу може призвести до втрати доказів, нераціонального використання ресурсів правоохоронних органів та додаткового тягаря для потерпілих.

Тому, спеціальне досудове розслідування, як специфічна форма кримінального провадження, передбачає застосування особливих процесуальних механізмів, що відрізняються від стандартних процедур. У період воєнного стану такі механізми набувають додаткової значущості, оскільки звичайні строки та способи здійснення процесуальних дій можуть бути обмежені, а ризики зловживання або затримки правосуддя значно зростають.

Виникнення СДР в Україні відбулося на підставі Закону «Про внесення змін до КК та КПК України щодо невідворотності покарання за окремі злочини проти основ національної безпеки, громадської безпеки та корупційні злочини». Цей нормативний акт став правовим фундаментом для формування спеціального процесуального механізму, спрямованого на притягнення до відповідальності осіб, які свідомо ухиляються від участі у кримінальному провадженні. Основні положення СДР закріплені у Главі 24¹ КПК України [1], проте наукове осмислення цього інституту досі лишається недостатньо системним та комплексним.

Водночас законодавство встановлює обмеження щодо застосування СДР. Стаття 297-1 КПК України [1] чітко визначає категорії осіб, до яких процедура не може застосовуватися. Серед них — неповнолітні підозрювані, для яких передбачено додаткові гарантії та особливий підхід під час провадження.

З моменту, як РФ розпочала повномасштабну збройну агресію та було введено воєнний стан, гостро постала потреба у швидкому пристосуванні правил кримінального провадження до нової дійсності. Унаслідок цього до КПК було внесено низку коректив, зокрема Розділ IX-1 отримав оновлену назву: «Особливий режим досудового розслідування та судового розгляду в умовах воєнного стану». Це добре ілюструє намір підтримувати належне функціонування правосуддя навіть у час збройного протистояння.

Від березня 2022 року КПК зазнав приблизно двадцяти правок та доповнень, метою яких було вдосконалити регулювання кримінального процесу під час воєнних дій. Проте багато з цих нововведень мали фрагментарний характер, що ускладнювало їхнє практичне впровадження та спричиняло виникнення нових суперечностей.

СДР у воєнний час розглядається як спеціальний різновид досудового розслідування, що здійснюється на підставі ухвали слідчого судді щодо особи, підозрюваної у вчиненні злочину, і щодо якої прийнято рішення про передачу для обміну як військовополоненого, за умови фактичного здійснення такого обміну [2, с. 153]. Це означає, що застосування СДР пов'язане з наявністю конкретних юридично підтверджених фактів, які визначають особливий статус підозрюваного.

Ключовою умовою здійснення СДР є чітке нормативне закріплення переліку кримінальних правопорушень, щодо яких можливе його застосування

(ч. 2 ст. 297-1 КПК України). Також визначено категорії осіб, до яких може застосовуватися цей механізм: по-перше, підозрювані, що свідомо переходять від ОДР та суду на тимчасово окупованій території України для уникнення кримінальної відповідальності; по-друге, особи, які перебувають на території держави-агресора та ухиляються від участі у кримінальному провадженні; по-третє, підозрювані, оголошені у міжнародний розшук, якщо їхні кримінальні провадження об'єднані з провадженнями за злочинами, визначеними у ч. 2 ст. 297-1 КПК України [1]. Такий підхід забезпечує повноту і об'єктивність досудового розслідування та подальшого судового розгляду.

Законодавством передбачено низку спеціальних гарантій забезпечення права на захист у межах СДР.

Обов'язкова участь захисника. Якщо підозрюваний не залучив захисника, слідчий суддя зобов'язаний його призначити (абз. 2 ч. 1 ст. 297-3 КПК України). Копія ухвали про здійснення СДР надсилається захиснику (ч. 4 ст. 297-4 КПК України), а також копії процесуальних документів, які підлягають врученню підозрюваному (ч. 2 ст. 297-5 КПК України) [1]. Такий механізм компенсує відсутність фізичної участі підозрюваного.

Спеціальна процедура інформування підозрюваного. Відомості про ухвалу щодо здійснення СДР підлягають невідкладному оприлюдненню (не пізніше 24 годин) у загальнодержавних ЗМІ та на офіційному вебсайті Офісу Генерального прокурора (ч. 6 ст. 297-4 КПК України) [3].

Особливий порядок вручення процесуальних документів. Підозрюваний вважається належним чином повідомленим з моменту публікації виклику у засобах масової інформації загальнодержавного рівня та на офіційному вебсайті Офісу Генерального прокурора (ст. 297-5 КПК України) [1].

Таким чином, законодавець запровадив механізм презумпції повідомлення та комплексну систему гарантій, що забезпечує право на захист навіть у специфічних умовах провадження *in absentia*. Ефективність СДР значною мірою визначається не лише правовою регламентацією, а й практичною реалізацією процесуальних гарантій, що робить цей інститут винятково важливим у сучасних умовах воєнного стану та забезпечує верховенство права в кримінальному процесі України.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
2. Верещак О. І. Деякі аспекти спеціального досудового розслідування в умовах воєнного стану. 2022. С. 153–155.
3. Про затвердження Порядку організації публікації в засобах масової інформації загальнодержавної сфери розповсюдження та на офіційному вебсайті Офісу Генерального прокурора повісток про виклик окремої категорії осіб та відомостей щодо підозрюваних, стосовно яких надано дозвіл на здійснення спеціального досудового розслідування: наказ Офісу Генерального прокурора № 187 від 07.06.2021. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0187905-21#Text>.